

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Teze bakalářské práce

Regionální diferencovanost přírůstku obyvatelstva

Veronika Šolcová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Téma bakalářské práce „Regionální diferencovanost přírůstku obyvatelstva“ je rozpracováno v několika hlavních částech. Uvedení použitých zdrojů dat, vymezení demografických ukazatelů a definování vybraných metod z oblasti časových řad obsahuje první metodická část. Následující literární rešerše je zaměřena především na vysvětlení základních demografických pojmů a charakteristiku demografických procesů určujících celkový přírůstek obyvatelstva. Obsahem praktické části je pak komparace celkového přírůstku obyvatelstva Středočeského a Moravskoslezského kraje v letech 1994 až 2013. Pomocí statistické analýzy demografických ukazatelů porodnosti, úmrtnosti a migrace jsou nalezeny, vyčísleny a následně i zhodnoceny odlišnosti ve vývojových tendencích růstu obyvatelstva v těchto krajích.

Klíčová slova

celkový přírůstek obyvatelstva, přirozený přírůstek obyvatelstva, porodnost, úmrtnost, migrace, časové řady, Moravskoslezský kraj, Středočeský kraj

Úvod

Celkový přírůstek obyvatelstva jako ukazatel populačního vývoje je především předmětem vědního oboru demografie. Růstem obyvatelstva a demografickou reprodukcí se však zabývají i obory sociologie či geografie. Sledování přírůstku obyvatelstva a vytváření jeho budoucích prognóz má praktické využití při uplatňování populační politiky a může být rovněž zdrojem informací při rozhodování a plánování v řadě oblastí, jako je sociální a důchodová politika státu, bytová politika či sektor veřejných služeb.

Na intenzitu populačního růstu působí mnoho různých faktorů, jako jsou ekonomické, zdravotní, právní, sociální, ekologické a politické podmínky, které ve svém souhrnu vytvářejí nezbytné společenské prostředí pro život lidí. Rozdílné působení těchto faktorů způsobuje diferenciaci populačního vývoje mezi jednotlivými částmi světa, v jednotlivých zemích i menších regionech, jako jsou například kraje ČR.

Při porovnávání vývoje celkového přírůstku obyvatel dle krajů i vzhledem k vývoji v celé České republice můžeme shledat, že výrazně odlišný průběh růstu obyvatelstva nastal v určeném období let 1994 až 2013 především ve dvou krajích. Pozitivním směrem byl odchýlený vývoj celkového přírůstku Středočeského kraje, který se v roce 2010 stal nejvládnatějším krajem ČR. Na opačné straně srovnání pak stojí Moravskoslezský kraj, jenž je dlouhodobě charakteristický výrazným úbytkem obyvatelstva. Posouzení rozdílností těchto

dvou krajů vzhledem k procesům určujícím populační růst obyvatelstva je hlavním předmětem této práce a může být i dobrým podkladem pro posouzení a vyhodnocení důsledků regionálních disparit.

Cíl práce

Cílem bakalářské práce je komparace celkového přírůstku obyvatelstva Středočeského a Moravskoslezského kraje mezi lety 1994 až 2013. Pomocí statistické analýzy demografických ukazatelů porodnosti, úmrtnosti a migrace budou nalezeny, vyčísleny a následně i zhodnoceny odlišnosti ve vývojových tendencích růstu obyvatelstva v těchto krajích. Pro celkové porovnání bude uvedeno i postavení analyzovaných krajů v rámci ostatních krajů České republiky.

Metodika

Zpracování práce proběhne na základě studia odborné literatury, internetových zdrojů a sběru potřebných dat. Zdrojem dat budou především Demografické ročenky krajů za období 1991-2005 a 2004-2013 vydané Českým statistickým úřadem. Získaná data budou dále analyzována metodami z oblasti časových řad a zpracována pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel.

Závěr

V souladu s cílem bakalářské práce byla provedena komparace přírůstku obyvatelstva Středočeského a Moravskoslezského kraje v letech 1994 až 2013. Prostřednictvím podrobného rozboru jednotlivých procesů určujících přirozený a migrační přírůstek byly zhodnoceny odlišnosti růstu obyvatelstva v těchto krajích.

Prvním hodnoceným procesem byla porodnost. Ze srovnání ukazatele hrubé míry porodnosti lze konstatovat, že vývoj porodnosti měl ve sledovém období v Moravskoslezském a Středočeském kraji podobný průběh a byl ovlivňován především změnami, které probíhaly v rámci celé společnosti. Jednalo se o změny politické, ekonomické i sociální, jež vedly k přeměně celkového populačního chování. Vzhledem k tomu se průběh porodnosti v krajích významně nelišil od vývoje porodnosti v celé ČR. O něco vyšší hodnoty ve Středočeském kraji lze přičíst zejména příznivější věkové struktuře.

Při analýze úmrtnosti vyšel ze srovnání o něco lépe Moravskoslezský kraj, kde bylo po většinu období dosahováno nižších hodnot hrubé míry úmrtnosti. Při přihlédnutí k dlouhodobému trendu vývoje však vypadá příznivěji situace Středočeského kraje, kde se

během sledovaného období míra úmrtnosti postupně snižovala. Oproti tomu úmrtnost v Moravskoslezském kraji v průběhu dvaceti let vymezeného období spíše stagnovala. Lepší výsledky zaznamenal Středočeský kraj také při porovnání ukazatele naděje dožití při narození. Celorepublikový trend zvyšování naděje dožití a snižování míry úmrtnosti byl tedy výraznější ve Středočeském kraji.

Výsledným ukazatelem zobrazujícím působení předcházejících procesů je přirozený přírůstek obyvatel. Z porovnání tohoto ukazatele ve sledovaných krajích je patrný především výrazný nárůst hodnot hrubé míry přirozeného přírůstku ve Středočeském kraji oproti Moravskoslezskému kraji, kde došlo k poklesu. Přesto většinu období dosahoval příznivějších hodnot Moravskoslezský kraj.

Vývoj migračního salda znázorňujícího rozdíl počtu přistěhovalých a vystěhovalých z kraje byl v Moravskoslezském a Středočeském kraji již značně odlišný. Zatímco Moravskoslezský kraj dosahoval po celou dobu pouze negativních hodnot hrubé míry salda migrace způsobených převážně mezikrajskou migrací, ve Středočeském kraji docházelo k přírůstkům obyvatel jak vnitřní, tak i zahraniční migrací. Migrací obyvatel byla mimo celkové velikosti obyvatelstva ovlivňována také její věková struktura. Z tohoto pohledu měla migrace v obou krajích opačný vliv. Ve Středočeském kraji přibylo migrací nejvíce obyvatel ve věkové kategorii 25 – 29 let. Oproti jiným krajům také zaznamenal větší migrační přírůstek dětské složky obyvatelstva. V Moravskoslezském kraji naopak migrací ve věkové kategorii 25 – 29 let nejvíce obyvatel ubylo.

Konečnou bilanční položkou přirozené a migrační měny obyvatelstva je ukazatel celkového přírůstku obyvatelstva. Rozdílnost populačního vývoje je ze srovnání hodnot celkového přírůstku v krajích jasně patrná. Zatímco Moravskoslezský kraj zaznamenal za celé dvacetileté období pouze třikrát přírůstek obyvatel, ve Středočeském kraji došlo naopak jen třikrát k úbytku obyvatel. Díky rychlému růstu hodnot hrubé míry celkového přírůstku ve Středočeském kraji činil v roce 2008 rozdíl mezi kraji 23,44 ‰. Diferencovanost obou krajů potvrzují i průměrné hodnoty hrubé míry celkového přírůstku, a to 7,74 ‰ ve Středočeském kraji a -1,86 ‰ v Moravskoslezském kraji. Výše těchto hodnot byla větší měrou dána velikostí salda migrace.

S přihlédnutím k této skutečnosti můžeme označit migraci jako hlavní faktor způsobující diferenciaci celkového přírůstku obyvatelstva mezi těmito kraji. Vývoj migrace ve Středočeském a Moravskoslezském kraji z velké části odpovídal ekonomické situaci a situaci na trhu práce v těchto krajích. Příznivější vývoj migrace ve Středočeském kraji byl

také podpořen výhodnou polohou v blízkosti Prahy a procesem suburbanizace Prahy. Vliv migrace byl významný nejen v souvislosti s jeho přímými následky na velikost počtu obyvatel, ale také v souvislosti s jeho vlivem na věkovou strukturu obyvatelstva. V situaci, kdy největší počty migrantů tvořili lidé v produktivním věku, byla migrace i jednou z příčin rozdílů v přirozené reprodukci obyvatelstva.

Seznam použitých zdrojů

1. KALIBOVÁ, K. Úvod do demografie, Karolinum, Praha 2001, ISBN 382-054-01
2. KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. Demografie (nejen) pro demografy, Sociologické nakladatelství, Praha 1993, ISBN 80-901424-2-7
3. KOSCHIN, F. Demografie poprvé, Oeconomica, Praha 2005, ISBN 80-245-08591
4. ROUBÍČEK, V. Úvod do demografie, CODEX Bohemia, Praha 1997, ISBN 80-85963-43-4
5. SVATOŠOVÁ, L., KÁBA, B. Statistické metody II, PEF ČZU, Praha 2008, ISBN 978-80-213-736-9

Internetové zdroje

6. Demografická ročenka krajů 1991-2005: Moravskoslezský kraj. In: *Český statistický úřad* [online]. ČSÚ [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4027-06-1991_az_2005
7. Demografická ročenka krajů 1991-2005: Středočeský kraj. In: *Český statistický úřad* [online]. ČSÚ [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/4027-06-1991_az_2005
8. Demografická ročenka krajů 2004-2013: Moravskoslezský kraj. In: *Český statistický úřad* [online]. ČSÚ [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB58/\\$File/1300681414.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB58/$File/1300681414.pdf)
9. Demografická ročenka krajů 2004-2013: Středočeský kraj. In: *Český statistický úřad* [online]. ČSÚ [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB59/\\$File/1300681402.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/0A0034AB59/$File/1300681402.pdf)